

УДК 930.253:001.32(477)

Оксана Сичева,

научный сотрудник НБУВ

Классификация документации научных учреждений НАН Украины в контексте формирования их архивных фондов

В статье рассмотрены признаки документа, как материальной и информационной составляющей, которые используются для классификации документов которые создаются в деятельности научно-исследовательских учреждений НАН Украины и принадлежность их к общепринятым системам документации. Проанализирована внутренняя классификация документации научно-исследовательского учреждения в делопроизводстве, способы и принципы ее проведения, и значение для формирования архивного фонда. Раскрыта история разработки примерных номенклатур дел и специфика их внедрения в работу академических учреждений. Рассмотрены особенности составления индивидуальной номенклатуры дел научно-исследовательского учреждения НАН Украины, как классификационного справочника, который определяет порядок распределения документации учреждения и дает возможность оперативного поиска любого документа. В работе проиллюстрировано, что классификация делопроизводственных документов в научно-исследовательском учреждении НАН Украины способствует решению ряда практических заданий в работе с документами, в частности, эффективному поиску, использованию и хранению.

Ключевые слова: классификация, документ, система документации, дело, номенклатура дел, научно-исследовательское учреждение.

УДК 061. 22 (477)(075.8)

Наталія Черниш,

канд. філол. наук, доцент кафедри видавничої справи
Української академії друкарства

**ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА (1909–1939):
ТЕМАТИКО-ТИПОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Викладено відомості, що висвітлюють проблеми бібліології, книжкової справи та історії книги, які посідали чільне місце на шпальтах фахових часописів бібліографічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка – провідного осередку українського книгознавства 1909–1939 рр. Головну увагу приділено аналізу журналів «Стара Україна» (1924–1925) – спільного періодичного видання комісії, музею та бібліотеки Наукового товариства, а також «Українська книга» (1937–1943), започаткованого об'єднаними зусиллями членів комісії та Українського товариства бібліофілів. Проаналізовано проблематику публікацій, охарактеризовано авторський склад дописувачів, визначено особливості тематичних чисел часописів. Наголошено на вагомому внеску «Української книги» та «Старої України» у становлення вітчизняної бібліології, розгортання українського книжкового руху 20–30-х років ХХ ст.

Ключові слова: бібліографічна комісія Наукового товариства ім. Т. Шевченка, «Стара Україна», «Українська книга», бібліографія, історія книжкової справи, мистецтво книги, культура видання.

В історії кожного народу є періоди, коли громадська свідомість знаходить свій яскравий вияв у непересічних наукових подіях, що визначають його шлях на десятиліття. У другій половині ХІХ ст. – а це час пробудження та культурного відродження багатьох європейських націй, позбавлених своєї державності, – у суспільстві сформувалася потреба організації авторитетних наукових товариств, які у подальшому могли б стати предтечею національних академій. Для українського народу в тогочасних умовах національно-культурних утисків винятково важливим було започаткування 1873 р. у Львові діяльності Товариства ім. Шевченка, згодом – Наукового товариства, – по суті, прообразу Української Академії наук.

Відаючи шану видатним досягненням Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), дослідники нині прагнуть не оминати увагою жодної

події, що мала вагомий вплив на культурно-історичний розвиток суспільства¹, жодного вченого, який плідно працював у тій чи іншій ділянці українознавства², адже без осмислення історичного досвіду, усвідомлення власних коренів не можливий поступ вперед, здійснення нагальних перетворень у культурному та науковому житті. Водночас не можна не зауважити, що в контексті часу ще й досі залишається недостатньо вивченим та відповідно мало висвітленим вельми важливий напрям наукової праці осередку, а саме видавнича діяльність, передусім її яскрава сторінка – участь дослідників у підготовці та випуску у світ фахових часописів³. Дійсно, високо оцінюючи зв'язки бібліографічної комісії з

¹ Див., зокрема: Історія Наукового товариства ім. Шевченка: 3 нагоди 75-річчя його заснування: 1873–1948. – Нью-Йорк – Мюнхен, 1949. – 204 с.; *Кубійович В.* Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1949) / Володимир Кубійович. – Львів, 1991. – 53 с.; *Кучер Р.* Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові: Два ювілеї / Р. Кучер. – К. : Наукова думка, 1992. – 182 с.; 3 історії Наукового товариства ім. Т. Шевченка : Зб. доповідей і повідомлень наукової сесії і конференції НТШ у Львові. – Львів, 1997. – 320 с.; Наукове товариство ім. Т. Шевченка і українське національне відродження. – Львів, 1992. – 221 с.; 125 років Наукового товариства ім. Т. Шевченка : Збірник наук. праць і матеріалів, присвячених ювілею товариства. – Львів : Вид. центр НТШ, 2001. – 388 с.

² Наприклад, Збірник на пошану Зенона Кузеля / за ред. В. Янева. – Париж, 1962. – 273 с.; Іван Омелянович Левицький : Збірник наук. праць / за ред. Л. І. Ільницької. – Львів, 2002. – 204 с.; *Головацький І.* Іван Раковський: Життєписно-бібліографічний нарис / Іван Головацький. – Львів, 2004. – 223 с. – («Визначні діячі НТШ»); *Качкан В.* «Реальні образи сумної правди» (І. Кривецький – історик, критик, бібліограф, пресо- і книгознавець) / В. Качкан // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. – Львів, 1998. – Вип. 5. – С. 398–414; Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: Книги і люди : Матеріали Круглого столу. – Львів, 1996. – 226 с.; Аксиоми для нащадків: Українські імена у світовій науці. – Львів : Меморіал, 1992. – 544 с.; Бібліографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1909–1939): напрями діяльності та постаті : збірник наукових праць. – Львів : Львів. нац. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, 2010. – 496 с.

³ Цю тему висвітлювали: *Антоник О. В.* Часопис «Українська книга» (1937–1939) як книгознавче та бібліографічне джерело / О. В. Антоник // Українська періодика: історія і сучасність: доповіді та повідомлення 4-ї Всеукр. наук. конф. – Львів, 1997. – С. 91–94; *Головата Л. В.* «Стара Україна»: бібліологічний аспект / Л. В. Головата // Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: книги люди. –

періодичними виданнями, які виходили під егідою НТШ (а чимало бібліографічних заміток, оглядів, цікавої інформації про нові видання переважно українознавчої тематики та спрямування у різні періоди, зокрема у 20–30-х роках ХХ ст., коли книгознавство стрімко розвивалось, побачили світ на сторінках «Літературно-наукового вістника» у відділах «Бібліографія», «Новини нашої літератури»), все ж варто зауважити, що цього було недостатньо. Стрімкий поступ книгознавства, яке саме тоді остаточно сформувалося та виокремилось з-поміж споріднених історичних і філологічних наук, обумовлював його особливе значення для українського суспільства, що усвідомлювало унікальність такого феномену національної культури, як книга, а тому не залишалось байдужим до значного за обсягом масиву поточних бібліографічних повідомлень, ґрунтовних переліків праць з певної теми, різноманітних літературно-критичних статей, у змісті яких відчутно прослідковувалися бібліологічні аспекти. Зрозуміло, що чимало й інших періодичних видань НТШ, численні наукові збірники осередку, які певною мірою висвітлювали поодинокі проблеми бібліографії (хіба поважний вчений оміне увагою історіографію досліджуваного питання з докладним переліком здобутків попередників та його критичним коментуванням?), не могли вповні заповнити прогалину і відобразити всю проблематику наукових розробок такого авторитетного спеціалізованого осередку, як бібліографічна комісія.

Загалом, українські дослідники книги у період піднесення національної бібліології 20–30-х років ХХ ст. започаткували та випустили у світ низку непересічних спеціалізованих часописів: це і первісток книгознавчої тематики «Книгарь»; і високоавторитетні, відомі в усій Європі «Бібліологічні вісті»; й оригінальна «Книжка»; і дещо політично заангажовані харківські видання – «Книга», «Нова книга», «Голос друку», «Радянський книгарь» та ін. Всі вони радо надавали свої сторінки для публікації цікавих за тематикою, глибоких за змістом наукових розвідок членів бібліографічної комісії (зокрема, лише у «Бібліологічних вістях» побачили світ такі непересічні праці, як «Українські наукові книгозбірні» І. Свенціцького (1924, № 4), «Перша газета на Україні («Gazette de Leopold» із 1776 р.)» І. Кривецького (1926, № 4), «Іван Калинович», «Гоголь

Львів, 1996. – С. 11–123; *Черниш Н. І.* Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909–1939) / Н. І. Черниш. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 26 с.

українською мовою» та «Л. М. Толстой в українських перекладах» В. Дорошенка (1927, № 4; 1927, № 3; 1929, № 4), а також чимало інших ґрунтовних матеріалів; постійними дописувачами «Книжки» були І. Калинович, чия стаття «Тайна і святиня книги» (1922, № 4–7) і нині примушує звертатися до поживклих сторінок часопису, В. Дорошенко, З. Кузеля та інші авторитетні науковці).

У період активізації діяльності осередку, коли бібліографічну комісію очолив В. Дорошенко (а це повоєнний час, 20–30-ті роки ХХ ст.), гостро постало питання про започаткування періодичного видання, якого цей авторитетний центр дослідження української книги досі не мав та яке дозволило б широко і постійно оприлюднювати результати наукової праці потужного об'єднання видатних вчених. Однак розпочати підготовку і випуск окремого спеціалізованого часопису книгознавчої тематики у тих неоднозначних суспільно-політичних та несприятливих фінансових умовах осередок не міг.

У розгалуженій системі періодики НТШ почалися пошуки журналу, тематично наближеного до проблем культурології, передусім історії та теорії книги, бібліографії, організації книжкової справи, який мав би можливості для співпраці з бібліографічною комісією. Таким виданням став часопис «Стара Україна», спільний для музею та бібліотеки НТШ, що радо надавав свої сторінки для публікації праць дослідників українських книги. Хронологічно існування часопису було недовгим – лише 1924 та 1925 рр., усього 24 числа, однак навіть цей короткий час виявився доволі продуктивним з огляду на публікаційну активність членів комісії. Відомо, що редакція «Старої України» мала наміри продовжувати випуск журналу і в пізніший період, але складні обставини діяльності НТШ (насамперед економічна дискримінація, що її польська влада застосовувала до цього шанованого в Європі авторитетного наукового центру) не сприяли цьому.

«Часопис історії і культури», як зазначалося у підзаголовку місячника, виходив у світ під редакцією заступника голови бібліографічної комісії, директора книгозбірні НТШ, видатного українського історика І. Кривецького. Головне завдання «Старої України» редакція вбачала в наступному: «Людина без власної самосвідомості не є культурною людиною, так і народ без історичної свідомості не є нацією. Розбудити сю свідомість якнайглибше і якнайширше на Україні – ось головне завдання

⁴ Від редакції // Стара Україна. – 1924. – Ч. 1. – С. 2–3.

нового часопису»⁴.

Відповідно до цього важливого суспільного завдання «Стара Україна» у своєму змісті прагнула відродити історичну тяглість і традиції, охопити доволі широке коло різноманітних за актуальною на той час тематикою проблем, висвітлити передусім ті питання культурологічного спрямування, що цікавили та турбували свідому галицьку громадськість. У часописі планувалося вміщувати загальні статті про історію культури та історичні традиції, матеріали старої України (зокрема ті, що стосувалися національно-визвольних змагань, особливостей побуту нашого народу), різнопланово інформувати про традиції окремих українських земель, подавати ґрунтовні описи історичних пам'яток України, а також публікувати мемуари та важливі в контексті культурно-історичного розвитку нації документи. Водночас до намірів редакції входило і доволі широке висвітлення «навколослівних» питань: вважалося за доцільне постійно вести бібліографічний розділ, у якому знайомити читачів не лише з новими виданнями, а й робити перегляд давньої літератури, аналізувати стан української бібліотечної, музейної та архівної справи (ці проблеми безпосередньо були пов'язані не лише з історією української книги та книгодрукування, а й стосувалися потреб бібліографування цінних друків). Окрім того, «Стара Україна» вміщувала й «Хроніку» – рубрику, яка надавала бібліографічній комісії широкі можливості оперативного інформувати наукову громадськість НТШ та всіх зацікавлених про свою діяльність (зібрання, публікації та ін.).

З 24 чисел часопису «Стара Україна» нашу увагу привертають п'ять, що мають тематичний характер та присвячені одній (на думку редакції – суспільно важливій) проблемі. Це ч. 2–5 за 1924 р. під назвою «В 350-ліття друкарства на Україні», ч. 6 за 1924 р. – «Український некрополь», ч. 9–10 за 1924 р. – «Українська мемуаристика в ХІ–ХХ ст.», ч. 3–4 за 1925 р. – «Пам'яті Кобзаря України» та ч. 7–10 за той же рік – «Середньовічні фрески у Львові».

Безперечно, найцікавіший з них – випуск з нагоди 350-ліття друкарства в Україні, який вміщує матеріали про життя та діяльність Івана Федорова, українського першодрукаря (зрозуміло, за теоретичними концепціями тогочасних дослідників початків національного друкарства, що нині викликають певні сумніви та заперечення науковців⁵, подає розлогий та

⁵ Див.: Запаско Я., Мацюк О., Стасенко В. Початки українського друкарства.

деталізований аналіз його видань різного періоду, наводить фундаментальний і кваліфікований бібліографічний опис львівського «Апостола» 1574 р., здійснений В. Дорошенком, інші оригінальні матеріали книгознавчого характеру, дотичні до ювілейної дати. З надрукованих ґрунтовних дописів варто виділити непересічну працю І. Огієнка «Іван Хведорович, фундатор постійного друкарства на Україні», яка була схвалена науковцями на засіданні бібліографічної комісії 6 квітня 1924 р., та публікацію реферату В. Дорошенка «Перша книжка, видана на Україні», виголошеного тоді ж.

І. Огієнко, що саме в цей час завершував свою фундаментальну працю «Історія українського друкарства. Історично-бібліографічний огляд українського друкарства XV–XVIII в.в.», вперше оприлюднив принципово відмінну від традиційних теорій власну концепцію витоків української друкарської справи. Він, зокрема, сміливо обґрунтовував та переконливо доводив українське походження видань Швайпольта Фіоля, що побачили світ у 1491 р. у Кракові, а датою виникнення друкарства на власне українських землях вважав 1569 р., коли Іван Федоров у Заблудіві випустив «Учительне Євангеліє». Жодним чином не применшуючи важливої ролі видатного друкаря в національній книжковій справі та непересічного культурно-історичного значення його плідної діяльності, І. Огієнко, однак, називав Івана Федорова передусім фундатором постійного, неперервного в часі друкарства на теренах України (1924, ч. 2–5).

Позицію І. Огієнка поділяв також відомий науковець І. Зілинський, автор допису «Львів чи Заблудів?» (1924, ч. 2–5), вміщеного у рубриці «Miscellanea Fedoroviana» того ж числа «Старої України», що наводить низку цікавих науково обґрунтованих міркувань на підтвердження новітньої на той час позиції істориків книжкової справи.

Окрасою ювілейного числа часопису є, безперечно, і глибокий за змістом, ґрунтовний за охопленням джерел фахово опрацьований бібліографічний нарис І. Огієнка «Ів. Хведорович в науковій літературі (1704–1924)» (1924, ч. 2–5), який є результатом багаторічної дослідницької праці автора.

– Львів : Центр Європи, 2000. – 224 с.; *Тимошик М. С.* Історія видавничої справи. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 496 с.; *Мацюк О.* Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова / О. Мацюк // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 1. – С. 28–33.

Ще один оригінальний тематичний номер має назву «Великі могили української землі». Публікації тут здебільшого складені у формі реєстру збережених на теренах України і на чужині могил IX–XX ст. визначних політичних, військових, церковних, культурних діячів України (зокрема, Володимира Великого, Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Виговського, П. Орлика та ін.).

З інших матеріалів, рекомендованих до друку у наступних номерах «Старої України» бібліографічною комісією НТШ, привертають увагу статті І. Кривецького «Королівство Галичина та Володимирія, 1772–1918» (1925, ч. 1), І. Огієнка «Спомини князя Костянтина Острожського про видання Острожської Біблії 1581 р. Вага передмов до наших стародруків» (1924, ч. 9–10), Я. Гординського «Слідами старої української культури. Культура української друкованої книжки в XV–XVIII ст.» (1924, ч. 11), С. Людкевича «Бібліографія творів і критичних оглядів та заміток про життя і творчість Д. Бортнянського» (1925, ч. 11–12), та І. Крип'якевича «Мемуари українців XVI–XVIII ст.» (1924, ч. 9–10). Остання, зокрема, засвідчує глибоке зацікавлення дослідника маловідомими на той час українськими мемуарними працями періоду козацької доби, які він визначає як «надзвичайно важливі джерела до історії нашого народу» та з жalem констатує: «Наша мемуаристика сього часу дотепер ніде не була досліджена систематично, в підручниках історіографії згадувано тільки кілька найважливіших пам'яток, лишаючи усі дрібниці на боці. Робимо тут першу спробу дати більше вичерпуючий реєстр українських діячів і мемуарів того часу, хоч відчуваємо, що до повного обговорення справи ще не близько»⁶.

Принагідно зазначимо, що опубліковане в «Старій Україні» дослідження І. Крип'якевича «Мемуари українців XVI–XVIII ст.» – не єдине у непересічному науковому доробку цього активного члена бібліографічної комісії. Видатний український історик плідно опрацьовував й інші різноматичні проблеми переважно історичної бібліографії, що засвідчують такі його ґрунтовні праці, як «Бібліографія української історії 1922–1923 рр.» (1923 р.), «Українська історіографія XIX–XX віків» (в останній знаходимо окремий значний за обсягом бібліографічний розділ «Бібліографія української історіографії XIX–XX вв.» (1923 р.), «Історія

⁶ *Крип'якевич І.* Мемуари українців XVI–XVIII ст. // Стара Україна. – 1924. – Ч. 9–10. – С. 126.

української держави XVI–XVIII ст.» (1922 р.) з унікальними за змістом бібліографічними частинами – «Жерела і література до гетьмана Богдана Хмельницького. 1648–1657 рр.» та «Література про Україну перед 1648 р.» (тут, зокрема, І. Крип'якевич згадує як маловідомі, так і найважливіші історичні публікації різними мовами). А ще – старанно підготовлений бібліографічний огляд в «Українському слові», постійні, упродовж багатьох років, бібліографічні публікації вченого у «Записках НТШ», серед яких не можна оминати увагою непересічні «Історичні видання Української Академії наук у Києві, 1926–1927 рр.», «Нові праці з історії гетьманщини XVI–XVIII ст.», «Археологічні праці Миколи Костомарова» та ін. Захопившись бібліографією та глибоко усвідомлюючи її надзвичайну важливість для належної організації наукової роботи дослідників різних галузей знань, І. Крип'якевич докладав чимало зусиль, щоб налагодити систематичні бібліографічні дописи історичного змісту, залучити до цієї справи молодих науковців. Безперечно, плідна та наполеглива бібліографічна праця видатного українського історика, результати якої – низка цікавих за змістом, ґрунтовних статей, що були вміщені у часописах НТШ, зокрема й у «Старій Україні», переконливо засвідчують високий рівень наукових досліджень бібліографічної комісії, могутній інтелектуальний потенціал її членів, широту їх наукових зацікавлень.

Один з тематичних номерів часопису «Стара Україна» цілком присвячений українській мемуаристиці: він пропонує читачам цікаві зразки спогадів різних епох, а також вміщує оригінальне бібліографічне дослідження І. Калиновича «Українська мемуаристика за 1914–1924 рр.» (1924, ч. 9–10) та огляд мемуарів, починаючи від доби Нестора-літописця, опрацьований І. Кревецьким (1925, ч. 3–4). Тема мемуаристики загалом була надзвичайно популярною у галицькому суспільстві 20-х років ХХ ст. (згадаймо хоча б, яку увагу приділяли їй члени бібліографічної комісії І. Кревецький, І. Шендрик, а також О. Назарук). Саме тому фаховий огляд мемуарів за 1914–1924 рр., здійснений І. Калиновичем, є цілком закономірним та суспільно обумовленим. Безперечно, такі непересічні дослідження української мемуаристики (особливо бібліографічний реєстр спогадів періоду національно-визвольних змагань) і нині заслуговують на нашу увагу, адже ще раз яскраво засвідчують, якого важливого значення надавали видатні діячі НТШ збереженню безпосередніх свідчень учасників суспільних зрушень, створенню детальних переліків рідкісних публікацій, дотичних до визначних подій української історії.

Ще один тематичний номер часопису «Стара Україна» має назву «Пам'яті Кобзаря України». Тут вміщено чимало цікавих, як для широких кіл читачів, так і для науковців, публікацій з проблем шевченкознавства, зокрема, наведено описи цінних пам'яток про Т. Шевченка, що зберігаються в музеї НТШ, вперше відтворено майстерно виконані ілюстрації художника М. Башилова, які призначались для невиданого «Кобзаря» 1844 р. Безперечно, є й оригінальні матеріали, підготовлені членами бібліографічної комісії та рекомендовані на її засіданнях для широкого оприлюднення: бібліографічна замітка П. Богацького «До історії критичного видання «Кобзаря» Т. Шевченка» та огляд В. Дорошенка «Шевченкознавство за останнє десятиліття» (1925, ч. 3–4). Власне, на зібранні осередку 15 березня 1925 р. його голова В. Дорошенко виголосив реферат за працею П. Богацького «До історії критичного видання «Кобзаря» Т. Шевченка» та результати власного дослідження «Шевченкознавство за останнє десятиліття (1914–1924). Короткий інформаційний огляд», що й стали основою названих вище публікацій. У своєму дописі В. Дорошенко, зокрема, широко представив різноманітні видання творів Т. Шевченка, випущені протягом 1914–1924 рр., матеріали до біографії поета, а також наукову літературу про нього, яка побачила світ в Україні та за її межами (Німеччині, Австрії, США та ін). Останній розділ, що має назву «Бібліографія», науковець присвятив короткому аналізу відомого покажчика М. Яшека «Т. Шевченко: Матеріали до бібліографії», який після опублікування у 1921 р. викликав значний інтерес наукової громадськості, адже містив рідкісні відомості про видання, надруковані на теренах України у роки жовтневого перевороту та громадянської війни. Зазначимо, що в цій праці В. Дорошенко виступає як досвідчений бібліограф-шевченкознавець, вчений, що зробив вагомий внесок у бібліографічне дослідження та широку популяризацію творчості Кобзаря.

Варто звернути увагу на високу культуру наукових публікацій, які вміщувались на сторінках часопису «Стара Україна»: тексти у своїй більшості супроводжуються передмовами, детально опрацьовані й різноманітні за змістом коментарі, що пояснюють маловідомі факти, імена тощо. Загальне культурологічне спрямування видання позначилось і на залученні численних ілюстрацій, зокрема, тут широко використані орнаментальні прикраси (заставки, кінцівки, ініціали) федорівських видань (львівського «Апостола» 1574 р. та Острожської Біблії 1581 р.), стрятинських

друків початку XVIII ст., мініатюри з українських книг XVI–XVIII ст., фотографії історичних пам'яток (могил видатних діячів, архітектурних шедеврів різних регіонів України).

Як ми зазначали раніше, часопис мав і розділ «Хроніка», у якому читачів інформували про наукову та організаційну діяльність секцій НТШ, (зокрема, у числі 12 за 1924 р. широко висвітлювалася праця бібліотеки та музею осередку), вміщували розлогі переліки нових видань книгарні наукового центру, оперативно сповіщали про ювілеї та інші важливі події з життя товариства загалом, його секцій та окремих комісій. Щодо бібліографічної комісії, то, як правило, публікували коротке повідомлення про засідання цього підрозділу НТШ, однак, на жаль, детально не розкривали порядку денного, не називали імен доповідачів та теми їх наукових рефератів і, відповідно, не оприлюднювали ухвал. Безперечно, такі відомості у часописі «Стара Україна» відігравали б важливу роль у широкій пропаганді непересічних досягнень видатних дослідників української книги, сприяли б піднесенню книжкових зацікавлень галицького суспільства. Водночас, надзвичайно наповненою була рубрика «Бібліографія»: рецензії, інформаційні замітки, огляди, що стосувалися фактично усіх непересічних тогочасних видань (а серед них – «Українська культура» І. Огієнка, «Історія української літератури» М. Возняка, «Нарис української історіографії» Д. Багалія, «Українське мистецтво» Д. Антоновича, «Історія української літератури» М. Грушевського та ін.), не могли не привернути увагу читачів часопису.

Таким чином, хоча нагальна потреба бібліографічної комісії НТШ в окремому спеціалізованому виданні, яка у період загальноукраїнського поступу книгознавчих досліджень 20–30-х років XX ст. та часу активізації власної роботи, що збігся з керівництвом осередком В. Дорошенка, з певних об'єктивних причин не змогла бути втілена, науковці прилучилися до підготовки для часопису «Стара Україна» численних матеріалів з українознавчої бібліографії різних галузей знань, історії українського друкарства, бібліографічного опису видатних книжкових пам'яток національної культури – львівського «Апостола» Івана Федорова, «Кобзаря» Т. Шевченка та ін. Часопис, зрештою, дослідники книги обрали невипадково: загальне культурологічне спрямування публікацій з відчутним акцентом на проблемах національної історії в широкому контексті (а не можна оминати увагою тієї визначальної риси, яка була притаманна усім його дописам, – бажання віднайти і зберегти для нащадків

власні корені, дослідити передусім ті проблеми, що переконливо засвідчували високий культурний й науковий рівень українства, плекали глибоку повагу до рідної історії, мови) та й участь шанованого галицькою науковою громадськістю І. Кривецького – заступника голови бібліографічної комісії і одночасно редактора «Старої України» у вирішенні практично всіх видавничих питань, пов'язаних з організаційними аспектами підготовки журналу, мали вирішальне значення.

Не можна не зауважити, що статті членів бібліографічної комісії охоплювали доволі широку тематичну палітру: це, по-перше, ґрунтовні матеріали з історії українського друкарства та діяльності Івана Федорова – видатного друкаря, фундатора постійного книгодрукування на наших землях; по-друге, ретельно опрацьовані бібліографічні огляди, дотичні до суспільно важливих на той час (та й, зрештою, нині) питань: шевченкознавства, української мемуаристики та ін. Практично всі книгознавчі публікації ґрунтуються на наукових рефератах, виголошених на засіданнях бібліографічної комісії та рекомендованих її членами до друку. Саме завдяки часопису «Стара Україна» вони ставали набутком не лише нечисельних видатних науковців (нагадаємо, що на зібраннях осередку були присутні не більше ніж 12 вчених), а й широкої зацікавленої громадськості. Привертають увагу також спроби бібліографічної комісії оперативно інформувати суспільство про свої засідання в розділі «Хроніка» (на жаль, надто обмежені в обсязі). І ще одне – імена В. Дорошенка, І. Кривецького, І. Огієнка, І. Калиновича (а саме вони були авторами переважної більшості матеріалів книгознавчого та бібліографічного спрямування) гідно представили тогочасну наукову школу української бібліології на сторінках такого непересічного часопису, яким упродовж нетривалого часу свого існування була «Стара Україна».

У 1937 р. Українське товариство бібліофілів, що діяло у Львові та згуртувало численних аматорів книгознавчих досліджень і колекціонерів друкованих раритетів, звернулося до бібліографічної комісії НТШ з пропозицією об'єднати наукові та організаційні зусилля (а також, певна річ, і кошти) та започаткувати випуск спільного книгознавчого часопису. На об'єднаних засіданнях бібліографічної комісії та Українського товариства бібліофілів 17 грудня 1936 р. та 1 січня 1937 р. були остаточно залагоджені всі організаційні питання, обрано назву видання – «Українська книга», оскільки в центрі багатогранних досліджень історичної та бібліографічної тематики завжди були саме українські друки – різних

періодів, друкарень, змісту. Книгознавці Галичини небезпідставно сподівались, що новостворений часопис певною мірою заповнить прогалину, яка утворилася в українській фаховій періодиці після знищення «Бібліологічних вістей», сприятиме подальшому розгортанню ґрунтовних «навколочижкових» дослідів та широкому оприлюдненню їх результатів⁷.

Адміністративними проблемами «Української книги» опікувалося львівське видавництво «Ізмарад», що вирішувало всі фінансово-організаційні питання, а також дбало про художнє оформлення та друк кожного числа часопису. Очолив редакцію видання молодий талановитий науковець Є.-Ю. Пеленський, який виявляв неабиякі здібності та хист у різних ділянках української культури – літературознавстві, бібліографії, бібліотечній справі, книго- та пресовиданні⁸. Залучення саме цього вченого до роботи редактора книгознавчого часопису не було випадковим: зацікавлення книгою та глибока наукова розробка її різноманітних аспектів супроводжували Є.-Ю. Пеленського усе життя. Ще студентом у 1927 р. він почав працювати у книгозбірні Національного музею, очолюваного визначним книгознавцем І. Свенціцьким, під керівництвом якого упорядковував та описував рідкісні українські стародруки XVI–XVIII ст. та унікальні рукописи; упродовж тривалого часу збирав матеріали для ґрунтовного власного дослідження «Бібліографія української бібліографії» (1934 р.), що отримало схвальну оцінку визначних бібліографів та істориків – В. Дорошенка, І. Огієнка, П. Зленка – і сприяло зближенню науковця з колом вчених НТШ; в осередку прилучився до діяльності бібліографічної комісії, де став на початках її секретарем, а згодом – заступником голови. Надзвичайна працездатність, загалом притаманна Є.-Ю. Пеленському, надавала йому можливість поєднувати власну наукову працю та організаційно-видавничу діяльність у редакції часопису «Українська

⁷ Див.: *Бездрабко В. В.* Історичний та книгознавчий аспекти буття періодики на тлі українського книгознавства 20-х рр. XX ст. / В. Бездрабко // Українська періодика: історія та сучасність: Доповіді та повідомлення 5-ї Всеукр. наук.-теор. конф. – Львів, 1999. – С. 478–492; *Черниш Н. І.* Книгознавча періодика Галичини першої третини XX ст. / Н. І. Черниш // Становление региональной журналистики. – Вып. 1. – Луганск, 2004. – С. 126–132.

⁸ *Сілевич Л. І.* Із редакторсько-видавничого досвіду Євгена-Юлія Пеленського / Л. І. Сілевич // Зб. праць Наук.-дослід. центру періодики Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 749–763.

книга», що, безперечно, позитивно позначилося на змісті видання, різноманітті тематики опублікованих матеріалів та авторитетності залучених авторів. Значний видавничий досвід – а на той час Є. Ю. Пеленський був працівником пластового журналу «Молоде життя» (1924–1927 рр.), постійним співробітником «Літературно-наукового вістника» (з 1928 р.), засновником і одним з редакторів літературно-мистецького місячника «Дажбог» (1930–1934 рр.), протягом 1934–1937 рр. вів щотижневу рубрику «Література і мистецтво» в газеті «Новий час» – все це також сприяло неабиякому успіхові редактора новоствореного періодичного видання. Є.-Ю. Пеленський очолював редакцію «Української книги» упродовж усього часу її існування – від 1937 р. і до останнього, «краківського» номера, що побачив світ у 1943 р.

Загалом у Львові спільними зусиллями бібліографічної комісії НТШ та Українського товариства бібліофілів було підготовлено та випущено у світ у 1937–1938 рр. по десять чисел часопису, у 1939 р. – лише один зшиток; опрацьовані редакцією ще два не надійшли до громадськості внаслідок загальновідомих історичних обставин вересня 1939 р., які призвели до заборони діяльності НТШ та неаргументованого призупинення його багатоаспектної видавничої діяльності, зокрема й випуску численних періодичних видань. Є.-Ю. Пеленський пізніше зробив спробу відновити вихід «Української книги» у Кракові, де діяло Українське видавництво, – чи не єдиний потужний осередок, що під час Другої світової війни провадив активне і наполегливе національне книго- та пресовидання, однак реалії тогочасного наукового життя були доволі несприятливими, а тому вдалося опублікувати матеріали лише двох його річників (за 1942 та 1943 рр.).

Фактично від перших днів свого заснування «Українська книга» не лише перетворилася на головний друкований орган для всіх науковців НТШ, дотичних до проблем дослідження національних книжкових набутків, а й викликала широке зацікавлення галицької громадськості, завжди небайдужою до непересічних явищ культурного життя. Дійсно, програма, заявлена редакцією часопису у його першому числі, була вельми насиченою та широкою. Вона передбачала, зокрема, ґрунтовне висвітлення таких актуальних на той час проблем, як історія української рукописної та друкованої книги і преси; виготовлення і поширення книжкової продукції; стан тогочасного книговидання; створення бібліографічних покажчиків з поодиноких питань, ведення поточної західноукраїнської бібліографії; історичне і сучасне бібліотекознавство; бібліофілство; мистецтво книги.

Планувалось також вмішувати й «книгознавчу всячину» – невеликі за обсягом замітки, дискусії, відомості про книжкові курйози, рецензії на видання тощо. Безперечно, такі матеріали були цікавими і для бібліографів, дослідників книги, і для пересічних читачів, що не оминали своєю увагою цей книгознавчий часопис.

Редакція «Української книги» спільно з бібліографічною комісією НТШ доклала чимало зусиль, щоб належним чином втілити у життя попередню проголошену програму. Всі статті, бібліографічні матеріали, огляди вмішувалися у тих рубриках, до яких вони належали за змістом: це – «Історичне книгознавство», «Бібліотекознавство», «Мистецтво книги», «Бібліографія», «Книжкова справа в сучасному», «Нові видання», «Рецензії» та ін. Так, історію української рукописної та друкованої книги і преси представляли ґрунтовні наукові дописи «З історії книги у Львові. Рукописна книга до XVI ст.», «Каталог бібліотеки Львівської Ставропігії з 1619 р.» І. Крип'якевича (1937, ч. 1; 1937, ч. 7–8), «Друкарня П. Куліша» С. Єфремова (1937, ч. 9–10), «Галицькі рукописи XV–XVI ст.» Б. Бучинського (1938, ч. 2), «Українська друкарня Карла XII» Є. Ю. Пеленського (1938, ч. 4), «Основа» (1861–1862)» А. Животка (1938, ч. 3, 4, 5), «В справі Івана Федоровича: з приводу двох видань у Ленінграді та Львові» В. Січинського (1938, ч. 5), «Перша спроба («Книгарь»))» В. Короліва-Старого (1937, ч. 2) та чимало інших; до актуальних проблем стану тогочасного книговидавання, виготовлення та, особливо, поширення друкованої продукції були дотичні оригінальні публікації «Розвиток українського друку в XIX–XX ст. у цифрах» В. Дорошенка (1937, ч. 1), «Чи можна в нас говорити про книжки?» М. Рудницького (1938, ч. 2), «Книжна справа на Наддніпрянщині 1938 р.» Є.-Ю. Пеленського (1939, ч. 1), «Книжкова продукція в Галичині за 1938 р.» Б. Романенчука (1938, ч. 1) та ін. (принагідно зауважимо, що їх дещо менше, ніж дописів на загалом традиційну для бібліографічної комісії історичну тематику); низка матеріалів висвітлювала історичне та сучасне бібліотекознавство; це передусім фундаментальний цикл «Українські приватні бібліотеки» П. Зленка з окремими частинами – «Звістки про бібліотеки в княжі часи» (1937, ч. 1), «Бібліотеки українського духовенства» (1937, ч. 2), «Бібліотека митрополита Ст. Яворського» (1937, ч. 3), «Бібліотека Теофана Прокоповича» (1937, ч. 6), «Бібліотеки гетьманів» (1937, ч. 9–10), «Бібліотека Івана Лукашевича» (1938, ч. 2), що містили бібліографічний опис друків з бібліотек української козацької старшини, а також «Статистичний і

предметний каталог як засіб наблизити книжку до читача» С. Сірополка (1939, ч. 1), «Бібліотечна педагогіка» Л. Биковського (1938, ч. 2), «Бібліотека Якова Марковича» В. Дорошенка (1937, ч. 9–10). І ще фундаментальні – «Книгознавство» Л. Биковського (1939, ч. 1), «Василь Анастасевич як бібліограф і книголюб» С. Сірополка (1937, ч. 3), «Ідея українського журналу у Шевченка» С. Єфремова (1937, ч. 3), «Украинская литературная летопись»: перший український книгознавчий журнал» Є.-Ю. Пеленського (1938, ч. 1). Безперечно, ці та інші непересічні дослідження, які побачили світ на сторінках «Української книги», відзначалися глибиною опрацювання наукових проблем, широко висвітлювали передусім визначні здобутки членів бібліографічної комісії НТШ (зауважимо, що майже всі статті перед публікацією отримували схвалення науковців на засіданнях осередку). Чимало матеріалів, які були вперше опубліковані в часописі «Українська книга», увійшли пізніше до складу видань оригінальної серії «Українська книгознавча бібліотека», засновником і редактором якої був Є. Ю. Пеленський.

Головною темою часопису «Українська книга» була, без сумніву, бібліографія – як з теоретичного боку, так і з огляду на її практичні аспекти. Якщо у числі 1 за 1937 р. вміщено лише короткий огляд «Нові видання», то вже з числа 2 видання почало систематично вести поточну бібліографію. Автором-укладачем її був визначний галицький науковець Б. Романенчук, який обліковував за галузями знань усі українські друки, що побачили світ на західноукраїнських землях, а також у країнах з чисельною українською діаспорою, зокрема, в Канаді та США. Матеріали Б. Романенчука добре систематизовані: описи книг розміщені за тематичними розділами, а в межах кожного розділу – за алфавітом. Зауважимо, що якщо на початках описи окремих видань містили лише загальні відомості (ім'я автора, назву, місце і час друку, формат, обсяг та ін.), то пізніше до них додалися дані, необхідні для покупця (друкарня, ціна тощо). Усі друки, що входили до змісту покажчика визначного дослідника, були описані на основі примірників, які автори та видавці з власної ініціативи надсилали до редакції часопису «Українська книга». З кожним числом видання їх ставало щораз більше (так, у числі 1 за 1937 р. описано 35, у числі 3 – вже 49, а у числах 4–5 – 126 назв). Однак це все ж не гарантувало вичерпної повноти створених Б. Романенчуком бібліографічних переліків, а тому змушувало редакцію «Української книги» неодноразово звертатися до авторів, видавців та видавництва з проханням інформувати про випущені книги. Бібліографічні

огляди публікувалися у кожному числі «Української книги», а в останніх номерах 1937 та 1938 рр. укладач зробив спробу підбити загальний підсумок стану книговидання, проаналізувати діяльність численних видавництв та друкарень, що діяли на західноукраїнських землях.

З теоретичних бібліографічних досліджень увагу привертають передусім сумлінно опрацьовані «Бібліографія В. Стефаніка» Б. Романенчука (1937, ч. 3, 4–5, 6), «Бібліографічний показник віршів про І. Котляревського» Т. Пачовського (1939, ч. 1) та особливо – «Русалка Дністрова. Матеріали до бібліографії» Є.-Ю. Пеленського (1937, ч. 6, 7–8), яка переконливо засвідчує широту і масштабність бібліографічних розробок визначного вченого.

Поряд з непересічними науковими дослідженнями у часописі широко публікувалися матеріали, що висвітлювали життя книгознавчих установ, які проводили велику практичну роботу, пов'язану з розповсюдженням книги серед різних прошарків українського населення Галичини (майже у кожному числі – рубрика «З життя книгознавчих установ»), численні рецензії на нові книжки західноукраїнських видавництв. Редакція «Української книги» організувала роботу таким чином, щоб жодне нове видання, про яке повідомлялося у відділі «Бібліографія», не залишилось без рецензії чи хоча б анотації. Так, упродовж 1937–1939 рр. у рубриках «Нові видання» та «Рецензії» було проаналізовано 55 праць з питань книгознавства, бібліофільства, теорії книжкової справи, більше 40 матеріалів (рецензій, відгуків, анотацій) підготував до друку головний редактор часопису Є.-Ю. Пеленський.

Друкувався часопис на високоякісному папері, тексти статей вдало доповнювали й унаочнювали численні ілюстрації. Чимало з них були дійсно унікальними – це оправки та палітурки рідкісних рукописних книг, заставки, кінцівки й ініціали українських стародруків XVI–XVIII ст., зразки мініатюр з давніх видань та ін. Цікавим є також художньо-технічне оформлення обкладинки часопису, яке привертає увагу своєю оригінальністю та підкреслює його тематичне поєднання з книгою. Вдало виділені заголовки статей, інших матеріалів, загалом виразним та неординарним можна вважати компоновання шпальт. Все це у сукупності підносило культуру «Української книги», вирізняло її з-поміж інших, на жаль, менш ошатних періодичних друків НТШ, викликало увагу читачів та заохочувало їх до ознайомлення з опублікованими матеріалами.

Варто наголосити, що часопис «Українська книга» був тісно пов'язаний

з усіма відомими українськими книгознавцями. У непростих умовах 30-х років XX ст., коли на теренах Радянської України книгознавство як наука (а особливо українознавчі бібліологічні дослідження) було заборонено, спеціалізоване видання бібліографічної комісії НТШ підтримувало престиж національної науки про книгу та її високий, дійсно європейський науковий рівень. «Українська книга» об'єднала в ті часи всіх українських дослідників, незалежно від місця їх проживання, адже на її сторінках були опубліковані ґрунтовні статті чи невеликі за обсягом дописи різноманітної тематики не лише членів бібліографічної комісії НТШ (В. Дорошенка, Є.-Ю. Пеленського, І. Крип'якевича, М. Возняка, М. Деркач та ін.), а й представників Українського товариства бібліофілів у Львові (Б. Романенчука, В. Короліва-Старого, Т. Пачовського), Українського товариства прихильників книги у Празі (імена Л. Биковського, С. Сірополка складали честь будь-якому книгознавчому часопису Європи), а також поодинокі (на жаль) матеріали тих, хто входив до складу бібліографічної комісії Всеукраїнської Академії наук (зокрема, С. Єфремова, П. Зленка та ін.).

Власне, високоавторитетний талановитий авторський склад дописувачів часопису, на нашу думку, і забезпечував різноманіття тематики (адже у кожного науковця була «своя» тема, свій пріоритетний напрям книгознавчих досліджень, – згадаймо хоча б оригінальний цикл статей П. Зленка під спільною назвою «Українські приватні бібліотеки»), глибину опрацювання обраної проблеми, переконливість аргументації та ґрунтовність висновків. Зусилля, що їх наполегливо докладали засновники часопису «Українська книга» – бібліографічна комісія НТШ та Українське товариство бібліофілів у Львові, колектив редакції на чолі з ініціативним Є.-Ю. Пеленським, зрештою, увінчалися належним успіхом – неординарним, цікавим для читачів (як для дослідників-бібліологів, так і для пересічних аматорів національної друкованої продукції) виданням, яке переконливо засвідчило стрімкий розвиток української книгознавчої думки, сприяло об'єднанню науковців різних регіонів України, а також тих дослідників, що перебували за її межами, націлило вчених на багатоаспектне вивчення українських книжкових набутоків.

Не можна не зауважити, що як для НТШ загалом з його чисельною низкою авторитетних наукових збірників, серій, оригінальних періодичних видань, а ще – публікацією окремих фундаментальних праць видатних вчених, так і для бібліографічної комісії видавничу діяльність виявилась, без перебільшення, пріоритетним напрямом роботи. Без сумніву, для

дослідників всіх без винятку галузей знань важливо довести результати своїх розробок до широких кіл зацікавлених читачів, ознайомити їх з отриманими здобутками. Однак для книгознавців, бібліографів (окрім, зрозуміло, оприлюднення зробленого) не менш (а, можливо, навіть, і більш) вагомим є суспільний резонанс, адже лише тоді, коли громадськість усвідомлює, якими неоціненними книжковими багатствами вона володіє, як ґрунтовно відображені в них досягнення української наукової думки, культурні цінності нації, можливий поступ вперед, перехід до нового етапу цивілізаційного розвитку.

Власне, саме тому ще на першому своєму засіданні у листопаді 1909 р. бібліографічна комісія НТШ чітко сформулювала наступні відповідальні завдання: невідкладно започаткувати видання серії ґрунтовних наукових досліджень членів осередку та налагодити випуск спеціалізованого часопису для широкого інформування всієї української книгознавчої громадськості і зацікавлених читачів-аматорів бібліологічних досліджень.

Якщо перше завдання невдовзі було успішно вирішено і у тому ж таки 1909 р. та у подальшому були опубліковані сім томів серії «Матеріали до української бібліографії», то періодичне видання бібліографічної комісії внаслідок несприятливих обставин (суспільно-історичних – на західноукраїнських теренах загалом та організаційно-фінансових – у НТШ зокрема) побачило світ лише у 1937 р. і мало промовисту назву «Українська книга», наголошуючи, що в центрі всіх досліджень галицького наукового осередку була передусім національна книжкова продукція в контексті культурно-історичного розвитку українського суспільства, її минуле та сучасне. Висококваліфікований авторський склад (а окрім відомих вчених – членів бібліографічної комісії НТШ – з часописом співпрацювали майже всі визначні українські книгознавці того часу), наполеглива робота редакції на чолі з ініціативним С.-Ю. Пеленським забезпечили найширшу тематику бібліологічних публікацій, ґрунтовність опрацювання обраної теми, докладність аргументації та повноту висновків, зрештою, піднесли «Українську книгу» до рівня найавторитетнішого національного спеціалізованого видання кінця 30-х років ХХ ст., помітного серед споріднених європейських часописів. Журнал «Українська книга» був одним з вирішальних чинників розбудови української культури у тогочасних умовах. Він відіграв важливу роль у вихованні читачів, прилученні їх до повноцінного духовного життя через любов до книги, пропагування національних традицій книговидавництва та книговикористання.

Безперечно, все це переконливо засвідчує пріоритетність видавничої діяльності для бібліографічної комісії НТШ, усвідомлення науковцями осередку суспільного значення своєї праці.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2015 р.

UDC 061.22(477)(075.8)

Nataliia Chernysh,
Ph. D.

Periodicals of the T. Shevchenko Bibliographical Commission of the Scientific Society (1909–1939): thematic and typological characteristics

One of the most important directions of the activity of the authoritative scientific center – the bibliographic commission of T. Shevchenko Scientific Society (years 1909–1939) was its publishing work. The commission which during its existence had the aim to process thoroughly the multi-aspect complex of important in that time book issues (we mean the development of the national bibliography, the research of the history and theory of Ukrainian books, the design of different thematic indexes) became the initiator of starting of two outstanding journals – the cultural journal «Old Ukraine» (1924–1925) and the highly authorized professional journal «Ukrainian Book» (1937–1939). These journals in particular played an important part in the incipience of theoretical and methodological bases of the national book study, they encourages broad informing of Ukrainian community about the achievements of book scientists and raised the interest of the society to the book and book business.

The journal «Old Ukraine» was published by both the museum and the library of T. Shevchenko Scientific Society. They published 24 issues, 5 of which had thematic nature (in particular, they were devoted to the memoirs, the memory of Kobzar, the anniversary of Ukrainian printing, etc.) In general the articles of the journal covered a wide thematic palette: historical and book researches, thoroughly processed bibliographic reviews, current information about book products, etc. We should mention that «Old Ukraine» reflected the most typical historical problems caused by the general thematic direction of this journal.

The professional journal «Ukrainian Book» had different tasks and content respectively. In the complicated conditions of bans of book studies in under-Soviet Ukraine and closing down the famous and authoritative journal «Bibliological News», the journal «Ukrainian Book» became its only deserving inheritor. «Historical Book Science», «Library Science», «Art Science», «New Issues», «Reviews» – these headings combined wide subjects of scientific achievements of the scientists of the bibliographic commission and revealed the profoundness and originality of their researches, the maturity of conclusions and the prudence of generalizations.

It is indisputable that the journals of T. Shevchenko Scientific Society proved convincingly the high European level of Ukrainian Book Science in the first third of the XXth century by their content and they have not lost their outstanding scientific meaning in the present conditions.

Keywords: T. Shevchenko the Scientific Society Bibliography Commission, «Stara Ukraina» («Old Ukraine»), «Ukrainska Knyha» («Ukrainian Book»), bibliography, history of books, art of books, culture publishing.

УДК 061. 22 (477) (075.8)

Наталья Черныш,

канд. филол. наук, доцент кафедры издательского дела
Украинской академии печати

Периодические издания библиографической комиссии Научного общества им. Шевченка (1909–1939): тематико-типологическая характеристика

Одним из важных аспектов деятельности авторитетного научного центра – библиографической комиссии НТШ (1909–1939) был издательский. Комиссия, которая весь период своего существования считала целесообразным тщательное изучение многогранного комплекса актуальных в тех условиях книговедческих проблем (речь идет, в частности, о создании национальной библиографии, исследовании истории и теории украинской книги, разработке разнообразных по тематике указателей), выступила инициатором двух периодических изданий – культурологического журнала «Старая Украина» (1924–1925) и высокоавторитетного специализированного журнала «Украинская книга» (1937–1939). Именно они сыграли важную роль в формировании теоретико-методических основ отечественного книговедения, способствовали информированию украинской общественности о достижениях ученых-библиологов, повышали заинтересованность широких кругов в знаниях о книге и книжном деле.

Журнал «Старая Украина» издавали совместно музей и библиотека НТШ. Вышло 24 номера, из которых 5 – тематические (в частности, посвященные мемуаристике, памяти Кобзаря, юбилею украинского книгопечатания и др.). В целом статьи, помещенные в этом периодическом издании, охватывают широкую тематическую палитру: это и историко-книговедческие исследования, и тщательно подготовленные библиографические обзоры, и текущая информация о книжной продукции и др. Наиболее полно в «Старой Украине» отображена историческая проблематика, что обусловлено общими тематическими особенностями журнала.

У специализированного журнала «Украинская книга» были другие цели и, соответственно, иное содержание. В сложных условиях запрета книговедческих исследований в Советской Украине, закрытия известного и авторитетного журнала «Библиологические вести» именно «Украинская книга» стала его единственным достойным продолжателем. «Историческое книговедение», «Библиотековедение»,

«Искусствоведение», «Новые издания», «Рецензии» – эти и другие рубрики объединили широкую тематику научных разработок ученых библиографической комиссии, показали глубину и оригинальность их исследований, взвешенность выводов и зрелость обобщений.

Безусловно, содержание периодических изданий библиографической комиссии НТШ свидетельствует о высоком, действительно европейском уровне украинского книговедения первой трети XX в. Они не утратили важного научного значения и в современных условиях.

Ключевые слова: библиографическая комиссия Научного общества им. Т. Шевченко, «Старая Украина», «Украинская книга», библиография, история книжного дела, искусство книги, культура издания.